

פרשת משפטים ללמוד על מנת ללמוד

פרשה זו נאמרה קודם עשרת הדברות

בפרשת יתרו עם ישראל אמרו (שמות יט, ח), "כל אשר דבר ה' נעשה". "נעשה ונשמע" נאמר רק בפרשת משפטים (שמות כד, א-ז). "ואל משה אמר עלה אל ה' אתה ואהרן נדב ואביהוא ושבעים מזקני ישראל והשתחויתם מרחק (פרשה זו נאמרה קודם עשרת הדברות - רש"י). ויבא משה ויספר לעם את כל דברי ה' (מצות פרישה, והגבלה - רש"י) ואת כל המשפטים (שבע מצות שנצטוו בני נח, ושבת, וכבוד אב ואם, ופרה אדומה, ודינין, שניתנו להם במרה - רש"י) ויען כל העם קול אחד ויאמרו כל הדברים אשר דבר ה' נעשה. ויכתב משה את כל דברי ה' (מבראשית ועד מתן תורה, וכתב מצות שנצטוו במרה - רש"י)... ויקח ספר הברית (מבראשית ועד מתן תורה, ומצות שנצטוו במרה - רש"י) ויקרא באזני העם ויאמרו כל אשר דבר ה' נעשה ונשמע".

רש"י מבאר את הפרשה, לשיטתו שפרשה זו נאמרה קודם מתן תורה, והמצוות שנצטוו עד עתה ואותם כתבו, הם המצוות שנצטוו במרה ושבע מצוות בני נח. מקשה התוספות (שבת דף פח.), "כפה עליהן הר כגיגית", ואף על פי שכבר הקדימו נעשה לנשמע? שמא יהיו חוזרים כשיראו האש הגדולה שיצאתה נשמתן?".

יש להוסיף. הרב שטיינמן (אילת השחר שמות כ, א) מביא:

בפרקי דרבי אליעזר (מו) איתא, "בשש שעות ביום קבלו ישראל את הדברות וכתשע שעות ביום חזרו ישראל לאהליהם". ולפי זה זמן מתן תורה היה במשך שלוש שעות, והנה אם נחלק שלוש שעות לעשרה דיברות, נמצא שכל דיבור היה שמונה עשרה דקות וזה זמן רב, ואולי המעמד בכללותו היה שלוש שעות ולא הדיברות בלבד, דבשבת (דף פח:) אמרו, "דבכל דיבור ודיבור שיצא מפי הקב"ה פרוחה נשמתן וחזרו לאחוריהם שנים עשר מיל", ולפי זה נכלל בזמן זה מה שהחיום והחזירום. והנה בהושענות אומרים "הושע נא שלש שעות", ולפרקי דרבי אליעזר יתכן דהכונה בזכות שלוש שעות שהיה מעמד הר סיני.

כיון שהיה להם זמן לחזור בהם, אף שהקדימו "נעשה" ל"נשמע", צריך לקבל את התורה בכפיה, כדי שלא יחזרו בהם מקבלת התורה.

המשך מתן תורה

העולה לדעת רש"י, ישראל אמרו "נעשה ונשמע" קודם מתן תורה. אך שיטת הרמב"ן שאמירתם "נעשה ונשמע" אחר מתן תורה:

כי איננו נכון שיהיה על המשפטים שנצטוו בני נח ושנאמרו להם במרה שכבר שמעו וידעו אותם. ולא יאמר "ויספר" אלא בחדשות אשר יגיד (בראשית כד, טו). וכבר היטיב לראות רבי אברהם אבן עזרא שפירש הענין כסדרו, ואמר כי עד הנה 'ספר הברית'. והנה הפרשיות כולן באות כהוגן. כי אחר מתן תורה מיד בו ביום... ואמר לו אחרי צוותך זה להם, עלה אל ה' אתה ואהרן. והזכירה הפרשה כי משה עשה כמצות ה', ובא אל המחנה ויספר לעם את כל דברי ה', (שמות כ, ג) כאשר צוה אותו 'כה תאמר אל בני ישראל' (שמות כ, יט), "ואת כל המשפטים" (שמות כד, ג) כאשר צוהו - "ואלה המשפטים אשר תשים לפניהם" (שמות כא, א), וקבלו הכל בשמחה ואמרו "כל אשר דבר ה' נעשה". והטעם, כל הדברים האלה אשר דבר לך השם נעשה, כי

מאמינים אנחנו בדבריך, כמו שסיפר במשנה תורה (דברים ה, כד) "ואת תדבר אלינו את כל אשר ידבר ה' אלהינו אליך ושמענו ועשינו". ואז כתבם משה (שמות כד, ד).

והנה משה כתב ביום ההוא בספר כל מה שנצטווה, חקים ומשפטים ותורות, והשכים בבקר ממחרת היום ההוא לכרות להם ברית על הכל, ובנה המזבח (שמות כד, ד-ח), וזבח הזבחים, ונתן חצי הדם על מזבח ה' וחצי הדם שם באגנות, ולקח הספר שכתב מאמש וקראו באזניהם, וקבלו עליהם עוד לבא בברית עמו, ואמרו כל אשר דבר ה' "נעשה ונשמע" אליך, מכל אשר תצוה מאתו יתברך. ואז זרק עליהם חצי הדם, כי זאת אות הברית לבא השנים בחלקים שוים. ואחרי שהשלים מעשיו עמהם הוצרך למלאת דבר ה' שאמר לו ה' עלה אתה ואהרן וגו'. וזהו שאמר (שמות כד, ט) "ויעל משה ואהרן נדב ואביהוא" וגו'. ועשה עוד מה שצווה (שמות כד, ב) "ונגש לבדו אל השם", והוא שאמר (שמות כד, יח) "ויבא משה בתוך הענן" וגו'. והנה מעשה הברית ביום המחרת למתן תורה, ובו היתה העליה שעלה משה אל ההר (שמות כד, יג), וממנה נתעכב שם ארבעים יום. והוא שפירש הכתוב (שמות כד, טז) "ויקרא אל משה ביום השביעי" וגו', ונאמר (שמות כד, יח) "ויבא משה בתוך הענן". וכל זה מתוקן ומבואר.

וראיתי במכילתא (שמות יט, י) שנחלקו בדבר, יש שאמרו שהיה קודם מתן תורה בחמישי, ואמר להם הרי אתם קשורים תפוסים וענובים מחר באו וקבלו עליכם את כל המצות. ורבי יוסי ברבי יהודה אמר בו ביום נעשו כל המעשים, כלומר בו ביום לאחר מתן תורה נעשו המעשים של סיפור העם וכתבת ספר הברית, הכל כמו שפירשנו.

העולה דנחלקו רש"י והרמב"ן במחלוקת התנאים האם אמרו ישראל את "נעשה ונשמע" קודם מתן תורה, ולכך פרשת "נעשה ונשמע" שהוזכרו דברי התורה, היינו מצוות שקיבלו במרה, וכתבת ספר בראשית עד מתן תורה, או שאמרו את "נעשה ונשמע" אחר מתן תורה, וביאור הפרשה הוא דברי משה רבינו באומרו לעם מה שיקבל בסיני, קודם שעלה לקבל לוחות שניות.

קבלת האומות

נלמד מהו ייחודיות "נעשה ונשמע". מביא הספרי (וזאת הברכה, שמג):

כשנגלה הקב"ה ליתן תורה לישראל לא על ישראל בלבד הוא נגלה אלא על כל האומות, תחילה הלך אצל בני עשו אמר להם, מקבלים אתם את התורה? אמרו לו, מה כתוב בה? אמר להם (שמות כ, יג) "לא תרצח". אמרו, כל עצמם של אותם האנשים ואביהם רוצח הוא שנאמר (בראשית כז, כב) "והידיים ידי עשו", (בראשית כז, מ) "ועל חרבך תחיה". הלך אצל בני עמון ומואב אמר להם, מקבלים אתם את התורה? אמרו לו, מה כתוב בה? אמר להם (שמות כ, יג) "לא תנאף". אמרו לו, כל עצמה של ערוה להם היא שנאמר (בראשית יט, לו) "ותהרין שתי בנות לוט מאביהן". הלך אצל בני ישמעאל אמר להם, מקבלים אתם את התורה? אמרו לו, מה כתוב בה? אמר להם (שמות כ, יג) "לא תגנוב". אמרו לו, כל עצמם אביהם ליסטים היה שנאמר (בראשית טז, יב) "והוא יהיה פרא אדם". וכן לכל אומה ואומה שאל להם, אם מקבלים את התורה שנאמר (תהלים קלח, ד) "יודוך ה' כל מלכי ארץ כי שמעו אמרי פיך". יכול שמעו וקבלו תלמוד לומר (מיכה ה, יד) "ועשיתי באף ובחימה נקם את הגוים אשר לא שמעו". לא דיים שלא שמעו אלא אפילו שבע מצות שקבלו עליהם בני נח לא יכלו לעמוד בהם עד שפרקום כיון שראה הקב"ה כן נתנם לישראל.

יש להבין. הקב"ה שאל כל אומה ואומה אם רוצים לקבל את התורה, ואמר להם את האיסור שהכי קשה להם לקיים מטבעם. כיצד הם אומרים שאינם רוצים לקיים את המצוות, הלא הם מצווים עליהם משום שבע מצוות בני נח?

אסור לגנוב בכל מצב

משפטי התורה שונים מדיני אומות העולם בדין ובמטרה. יש לכך דוגמאות רבות, הגונב שה מהגונב שור, הגונב שור משלם חמשה שוורים, ואילו הגונב שה משלם ארבע שיים. מבארת הגמרא בבבא קמא (דף עט:), "אמר רבן יוחנן בן זכאי: בא וראה כמה גדול כבוד הבריות, שור שהלך ברגליו חמשה, שה שהרכיבו על כתיפו ארבעה". הגונב שה נתבזה בגניבתו כאשר לקח את

השה על כתפיו, לכך פחתה התורה בקנסו. הדבר תמוה, וכי לנגב משנה שהיה לנגב כפרת עוונות בשנת הגניבה, הלא סוף סוף הגנב עשה זאת לעצמו?

וביותר, עני שאיני חפץ להתפרנס מן הצדקה. חשב חבירו אגנוב ממנו את שורו ואמכור אותו, ואדאג שיעידו עדים על הגניבה ועל המכירה, ויתבעני לבית הדין ואשלם לו פי ארבעה, וכך יתפרנס שכני ברווח. אומרת התורה שהדבר אסור. מדוע, הלא זהו כוונתו לטובה? ועוד, הגונב כיכר לחם מעשיר דינו כגונב כיכר לחם מעני, ואף על הגונב על מנת ללא לגווע ברעב נאמר (משלי ו, ל), "לא יבוזו לגנב כי יגנוב למלא נפשו כי ירעב", הרי ששם גנב עליו. מדוע, הלא הוא גונב כדי לחיות?

התורה אינה מחשבת מה הרגיש הנגזל, התורה דנה כיצד יתכפר הגזול. כיון שמרד בקב"ה בפחדו מאדם בגניבתו בלילה, ולא מהקב"ה צריך כפרה יתרה, לכך ישלם כפל. ומאידך בגזל שה שנתבייש בגזלתו, אין חטאו חמור כל כך, כי התכפר לו מעט בשעת הגזלה, לכך ייקנס פחות מהגזול בלא בושה. ואף לכך אסור לגזול על מנת להשיב, דסוף סוף מתרגל האדם לגזול, ולכך כל מעשה גזלה אסור הוא, ואף כדי לקיים נפשו, סוף סוף גזלה הייתה גם הייתה. ולכך האומות לא רצו לקבל את התורה, עם אסור שכלי שלא לגנוב אינם מקיימים, ודאי שלא יקיימו מצוות שאין בהם סכרא, אלא רצון ה' בלבד.

ומעתה, יש להבין. הקב"ה שאל כל אומה ואומה אם רוצים לקבל את התורה, ואמר להם את האיסור שהכי קשה להם לקיים מטבעם, מדוע לישראל הקב"ה לא אמר את המצווה שיקשה עליהם לקבל, לראות אם יקבלו? על אף שישראל אמרו "נעשה ונשמע", גם אותם הקב"ה ניסה בתכונתם הם. הקב"ה ציווה את עם ישראל (שמות יט, יב), "והגבלת את העם סביב לאמר השמרו לכם עלות בהר ונגע בקצהו כל הנגע בהר מות יומת". לעם ישראל קשה ההגבלה (עיינן בזה באריכות בשיעורי חומש במדבר).

ביטלו את הבחירה

עם ישראל כנגדם לא שאלו שאלות, אמרו "נעשה ונשמע". שנה שלימה הם רואים במצרים שהקב"ה שליט בעליונים ובחתוננים, הקב"ה מוציאם ממצרים, מראה להם חיבתו בניסי קריעת ים סוף עד אמירת "זה קלי ואנוהו" (שמות טו, ב). הקב"ה נתן להם מים מן ושליו, נתן להם מצוות כיבוד אב ואם ודינים. הגיעו לפני הר סיני ופסקה זוהמתן כאדם הראשון קודם החטא. במצב כזה הקב"ה שואל אותם, "חמדה גנוזה יש לי בבית גנזי", התרצו לקבלה? וכי יוכלו לסרב?! הרי הם ראו שהוא מנהיג את העולם, העולם כולו מתקיים בכוח התורה, אי אפשר שלא לקבלה! עם ישראל מבטלים את כוח הבחירה ומקבלים על עצמם לעשות רצון ה' ככל שיצטוו. וכי בן שואל את אביו מה מרכיבי התרופה?! אמירת "נעשה ונשמע" מתבקשת מאליה.

מבאר הדולה ומשקה (סגולות התורה, עמוד 162):

הקדמת נעשה לנשמע פירושה הבנה עמוקה ופנימית שכל מציאותם היא אך ורק רצון ה' וקיום תורתו. דהיינו, דבר שאינו עצם מציאותו של האדם, נתון להחלטת האדם אם ברצונו לקיימו או לא, ותיתכן מציאות בה האדם יסכים לעשותו רק בתנאים ומצבים מסוימים. אולם, דבר שהוא עצם מהותו של האדם, ואי עשייתו פירושה גזירת מיתה על עצמו, איננה נכללת כלל במדרגת הבחירה, שהרי כל עוד שהאדם בריא בנפשו, יש באדם תאוות חיים, ואין לאדם בחירה אם למות או לא. כשהקדימו עם ישראל "נעשה ונשמע", הורו הם בזה כי הם אכן מאמינים בכל ישותם ומהותם שרצון ה' הוא הדבר היחיד שיש להם בעולם, וממילא אין זה משנה מה יצווה ה', שהרי ככל שיצווה יעשו, שכן אי אפשר שלא לעשות את רצון ה'. מוכנים הם לעשות אף בטרם ישמעו, שהרי השמיעה איננה תנאי לקבלת הדברים, אלא רק אמצעי לדעת מהו רצון ה'.

עם ישראל הבינו שכל מהותם הוא רצון ה', אין להם כל בעלות עצמית. את גופם ורצונם נתנו לקב"ה ב"נעשה ונשמע".

מחייב עצמו בדבר שאינו קצוב

הנראה להוסיף את דברי הבית הלוי (שמות יט, ה):

"ועתה אם שמוע תשמעו בקולי ושמרתם את בריתי והייתם לי סגולה מכל העמים" (שמות יט, ה) איתא במכילתא (מכילתא דרבי שמעון בר יוחאי) "והייתם לי סגולה" שתהיו קנויים לי ועוסקין בתורה. ויש להבין כוונת המכילתא מה שאמר תהיו קנוין לי?

...והנה ידוע דעת הרמב"ם (מכירה יא, טז) דהמחייב עצמו בדבר שאינו קצוב לא חל עליו החיוב והשעבוד כלל... כיון דבעת הקבלה לא ידע מה שיאמר לו פלוני. ואם כן ישראל שקיבלו על עצמם החיוב קודם שידעו הפרטים לכאורה היאך חל עליהם החיוב? ובפרט על תורה שבעל פה שהיא בלא סוף וכמבואר היאך יחול החיוב? והתירוץ לזה כבר בארנו בספר בית הלוי (דרוש יז) דאף על גב דהמקבל עליו לעשות כל מה שיאמר פלוני לא חל החיוב, מכל מקום הרי יכול כל אחד למכור את עצמו לעבד לחבירו או לפועל, והרי הוא מחייב עצמו לעשות כל מה שיאמר לו אדונו, רק החילוק בזה הוא פשוט. דהמחייב עצמו הרי עיקר הקבלה הוא החיוב, אבל עצם גופו לא הקנה לחבירו, והחיוב הרי הוא אינו ידוע לו ואינו קצוב. אבל המוכר עצמו לעבד אינו מקבל עליו שום חיוב, רק מקנה גופו לרבו, ובה שפיר חל הקנין, וכיון דהגוף נעשה של הרב הרי ממילא מחויב לעשות כל מה שיאמר הרב. וזה פשוט.

ומשום הכי חל הקבלה על ישראל, דהם לא קיבלו על עצמם התורה בגדר חיוב ושיעבוד, רק הקנו גופם להתורה ולעבודתו יתברך, וזהו שאמר הכתוב "ושמרתם את בריתי" דזה קאי על שבעל פה והיא אין לה קצבה, ועל כן אמר "והייתם לי סגולה מכל העמים", שתהיו קנויים לי ועוסקים בתורה שיהיה לי ככם קנין הגוף לא חיוב גרידא. וזה הוא ההבדל שיש בין ישראל ובין בני נח, דבבני נח גם בהני שבע מצות שמחויבים בהם, אינם עליהם רק בגדר חיוב שהם חייבים לקיימם ולא שגופם קנוי להמצות. אבל ישראל הקנו גופם להתורה וזהו שמסיים הכתוב "והייתם לי סגולה מכל העמים", דבבחינה זו יהיה הבדל ביניכם ובין בני נח, גם בהדברים שגם הם חייבים בהם, דהני שתי בחינות שהם אחת דהיינו הך שבעל פה ושהקנו גופם להתורה היא הנותנת הבדל ביניכם.

למדים אנו הבנה נוספת בכוחה של בחירה. בחירה היא ביטול הדעת לפני הדעת העליונה. יש להבין, הקב"ה ברא אדם, והרי הוא שלו. מדוע צריך להקנות את גופו לקב"ה? הגמרא בראש השנה (דף לא.) אומרת, "תניא, רבי יהודה אומר משום רבי עקיבא: בראשון מה היו אומרים, "לה' הארץ ומלואה" (תהילים, כד), על שם שקנה (שמים וארץ - רש"י) והקנה (תבל ליושבי בה, כלומר: קונה כדי להקנות - רש"י) ושליט בעולמו". מבאר רבינו חננאל, "דכיום ראשון נבראו שמים וארץ על שם שקנה דכתיב (בראשית יד, כב) "קונה שמים וארץ". והקנה שנאמר (תהילים קטו, טז) "והארץ נתן לבני אדם". והוא שליט בעולמו שנאמר "לה' הארץ ומלואה תבל ויושבי בה"; מבואר, הקב"ה הקנה את גוף האדם לעצמו, ועל האדם להקנות את גופו בחזרה לקב"ה.

חיוב קידוש ה' כבן נח

חלוק חיוב מצוות הגוי ממתן תורה. מבאר הבית הלוי (שו"ת ג, דרוש יז):

דאצל בני נח גם המצות הנוהגות בהם, מכל מקום אינם עליהם רק בבחינת חיוב ואצל ישראל גופם קנוי לעבודתו. והנראה דבזה תלוי גם כן החילוק שמצינו בין ישראל לבן נח במצות קידוש השם דבמסכת סנהדרין (דף עה.) מסקינן דבן נח אינו מצוה על קידוש השם, והוא משום דכיון דאצלו המצות הם רק בגדר חוב אבל גופו בעצמו הוא דבר בפני עצמו ואינו קנוי להמצוה, ומשום הכי אינם מחויבים למסור גופם עבור קיום המצוה... אבל ישראל דהקנו גופם לעבודתו יתברך משום הכי מחויבים הם למסור גם גופם עבור קיום המצות...

והנה בקבלות התורה שהקנו ישראל את גופם לעבודתו יתברך וכמו שנתבאר זכו על ידי זה שגופם נתקדש בקדושת התורה וקדושתם הוא בחינת קדושת הגוף... והענין דבמסכת יבמות (דף מו.) איתא, דגר שנתגייר אינו גר עד שיתגייר בפני שלשה מישראל שנאמר (שמות יב, מח) "וכי יגור אתך גר", אבל אם נתגייר בינו לבין עצמו אינו גר, והטעם דכיון דמעיקרא לא היה גופו קדוש האיך יתקדש גופו בקדושת ישראל ורק אם נתגייר בפני שלשה מישראל על ידי זה שנתחבר עמהם והם מקדשים

אותו נתקדש גם הוא בקדושתן של ישראל וכמו כלי שרת שכל הבא אל תוכו על דעת שיתקדש נעשה קודש... הרי נתברר לנו דבמתן תורה זכו להתקדש בקדושת הגוף עד שיכולים לקדש גם לאחרים...

והנה מצינו עוד חילוק בין קדושת הגוף לקדושת דמים... ודוגמתו מצינו בחינה זו בישראל דקיימא לן ישראל אף על פי שחטא ישראל הוא... וכשחוזר אחר כך בתשובה אין צריך לקבל עליו גירות שיהיה דינו כגר הרוצה להתגייר רק הוא ישראל קדוש ממילא כמו שהי' קודם שחטא, וגם קודם שעשה תשובה אין דינו כעובד כוכבים ומזלות רק הוא כישראל עובר עבירה ולעתיד לבוא יקבל דינו על כל פרט ופרט דעבר ואפילו מדקדוקי סופרים מה שאין בן נח מצווה עליהם כלל, דבעל כרחו הוא ישראל... נתבאר מדברינו דישראל בשעת קבלת התורה זכו לשלשה דברים במה שהקנו גופם לעבודתו מצווים הם על קידוש השם מה שאין כן בבן נח, שנית דעל ידי זה נתקדש גופם בקדושת הגוף ויכולים לקדש גם אחרים הנתחבר להם ועל ידי כן היו יכולים לקבל גרים מאומות העולם שיתקדשו גם הם בקדושת ישראל, שלישית דקדושת ישראל אינו נפקע מהם לעולם על ידי שום עוון וחטא ונשארים בקדושתם לעולם ואף על פי שחטא ישראל הוא ועל ידי זה בנקל להם להיות בעלי תשובה ומיד כששב הקב"ה מקבלו וכמאמר הכתוב פרשת נצבים (דברים ל, יד) "כי קרוב אליך הדבר מאד בפיך ובלבבך לעשותו", ולפי פירוש של כמה מהראשונים קאי פסוק זה על מצות תשובה כי קרוב היא מאד לאיש הישראלי.

גוף הישראל קנוי לקב"ה התקדש בקדושת הגוף. לכך הוא מחויב למסור נפשו על מצוות התורה, יכל לצרף גרים לקדושה זו, והוא בעצמו אינו יכול לצאת מקדושתו.

"לשמוע בקול דברו"

בהקדמה זו יבואר מעלת "נעשה ונשמע". ואף לדברי רש"י ש"נעשה ונשמע" היה קודם מתן תורה. הרי שבט לוי קיימו במצרים את כל התורה כולה, ואף עם ישראל ידע מחמתם ודאי חלקים מהתורה, ומדוע נחשב הדבר שקיבלו את התורה קודם שידעו מה כתוב בה? מבאר הבית הלוי (שמות כד, ז):

דרש רבי סימאי בשעה שהקדימו ישראל "נעשה" ל"נשמע", ירדו שישים ריבוא של מלאכי השרת וקשרו לכל אחד מישראל שני כתרים אחד כנגד "נעשה" ואחד כנגד "נשמע". ויש להבין אומרו בשעה "שהקדימו" ולא אמר בשעה "שאמרו" ישראל "נעשה ונשמע"? ומוכח דרק על ידי ההקדמה זכו להני שני כתרים. ויש להבין היאך תלוי בההקדמה? והנראה לי, ויובן גם כן למה אמרו ישראל "נעשה ונשמע", ולא "נשמע" ו"נעשה"? דהנה איתא בזוהר הקדוש (זוהר חדש א, דף עז): "נעשה" בעובדין טבין ("נעשה" במעשים טובים) "ונשמע" בפתגמין דאורייתא ("ונשמע" בדברי התורה) הרי ד"נעשה" הוי קבלה על קיום המצות, "ונשמע" הוי קבלת לימוד התורה הקדושה.

והנה ידוע דלימוד התורה הוא משני פנים, אחד כדי לידע היאך ומה לעשות, ואם לא ילמוד היאך יקיים, ולא עם הארץ חסיד (אבות ב, ה), וגם הנשים שאינם מחויבות בלימוד התורה, מכל מקום מחויבות ללמוד במצות הנוהגות בהן... אמנם באנשים יש עוד מעלה אחת על הנשים, דנשים בלימודם אינם מקיימות שום מצות עשה, רק הוי מבוא לקיום המצות. ונמצא דהלימוד אצלם הוי מבוא להתכלית שהוא קיום המצות, ולא הוי תכלית בעצמו. אבל באנשים הוי הלימוד גם מצות עשה לעצמו, וכמו הנחת תפילין וכדומה. ונמצא הווי שתי בחינות, מבוא להמצוות, וגם תכלית בפני עצמו. וזהו דאיתא במנחות (דף צט). שאל בן דמא בן אחותו של רבי ישמעאל את רבי ישמעאל: כגון אני שלמדתי כל התורה כולה, מהו שאלמוד חכמת יונת? אמר לו (רבי ישמעאל): צא ובדוק שעה שאינו לא יום ולא לילה. (מכך שאמר לו שמחוייב ללמוד אף שכבר יודע את כל התורה כולה, הרי שהוא כבר יודע כיצד לקיים, ואיה שיש חיוב של לימוד תורה), דהחיוב דהוי משום קיום המצות, הא כבר יצא בו כיון שידע כל התורה כולה היאך לעשות, דדבר הנעשה לאיזה תכלית, אין לו להמשך יותר מכפי הצורך לאותו התכלית המבוקש, ורק מכל מקום חייב מצד עצם המצוה של הלימוד תורה.

והנהגה אם היו אומרים ישראל "נשמע" ו"נעשה", לא היה במשמעות קבלתם רק עול מצוות, אלא שמוכרחין ללמוד קודם כדי שידעו היאך לעשות, והיה "נשמע" נמשך ומבואר ל"נעשה", ו"נעשה" הוי התכלית, והיה רק קבלה אחת. ומשום הכי אמרו "נעשה", ומובן מאליו שמוכרחין ללמוד מקודם, ואחר כך אמרו "נשמע". ונמצא דהוי "נשמע" תכלית מצד עצמו גם כן, דגם שלא יצטרכו ללמוד משום עשיה, גם כן ילמדו מצד עצמה. ונמצא על ידי ההקדמה נעשה שתי קבלות של שני תכליתים. עול מצוות, ועול תורה. וזהו שאמרו בשעה 'שהקדימו' והווי שתי קבלות, עול מצוות, ועול תורה, ירדו שישים ריבוא מלאכי השרת וקשרו לכל אחד מישראל שני כתרים, אחד כנגד "נעשה", ואחד כנגד "נשמע", דעל ידי ההקדמה זכו לשני כתרים.

"נעשה ונשמע", אינו הקדמת העשיה לשמיעת ההלכות, נתחדש בזה כוח לימוד התורה. ישראל קיבלו עליהם ללמוד את דברי התורה, לא רק על מנת לקיים את הלכותיה, אלא כדי לקיים את העולם בלימוד אמריה. אמנם אם היו אומרים "נשמע" ולאחריו "נעשה", היה לימוד התורה רק עבור ידיעת פרטי המצוות, ואינו לימוד תורה על מנת ללמוד.

תורה שלעתיד לבוא

בנעשה ונשמע התחדש לימוד התורה על מנת ללמוד. מבאר הפחד יצחק (שבועות, מג):

ד. קיימת היא בדיניו ההבטחה כי עומדים אנו לחיות בעולם של מילת-ערלת-הלב, וכפי פירושו של הרמב"ן (דברים ל, ו), מזדהית היא מילת ערלת הלב עם סילוק הבחירה... והלא רואים אנו שכל התורה הנמצאת בדינו, כל כולה, נארגת היא בתוך רקמת שלטנו של כוח הבחירה. שכן כל חכמתה של תורה, אינה אלא בירור רצונו של מקום, באיזה דרך עלינו לאחוז בהליכות-הלכות של חיינו. ועצמיותו של בירור זה, אין לה שום מציאות מחוץ לגבולות הבחירה. ומכיוון שזאת התורה לא תהא מוחלפת ("ג עקרים להרמב"ם, עיקר ט), כיצד יתכן קיומה של תורה בעולם של מילת-ערלת-הלב וסילוק-הבחירה? ...

ה. ומתוך כך, למדים אנו טוב - טעם, בדקדוק לשון חכמים, שלגבי מצוה, אמרו (אבות ד, ב) "מצוה גוררת מצוה", ואילו לגבי תלמוד אמרו (בבא קמא דף יז). ש"התלמוד מביא לידי מעשה", ולא אמרו שהתלמוד גורר את המעשה, כדרך שאמרו לגבי מצוות. והיינו טעמא, מפני שכוח-הגרירה של המצוה, אינו פועל אלא בתוך הגבולין של חוק-הבחירה. וגרירה זו אינה פוגעת כלל בעצם משקל הבחירה של האדם, דמשקל הבחירה של אותו אדם, בעינו הוא עומד. אלא שהמצוה הראשונה מולידה בו את ההתעוררות, ונותנת לו סיוע בקיום המצוה השניה. אבל באמרם שתלמוד מביא לידי מעשה, התכונו בזה למהלך הרבה יותר עמוק. דבאמרם שתלמוד מביא לידי מעשה, הרי ההבאה הזו פועלת היא בשינוי משקל-הבחירה של אותו אדם. כלומר, שעל ידי התלמוד, הרי אותה הכף של המאזנים, שעליה מונח צד הטוב, שוקלת היא הרבה יותר מאשר הכף שכנגדה. וההכרעה לצד הטוב, נעשית היא בכוח התלמוד, יותר טבעית, ויותר פשוטה. ונמצא, דפעולת הגרירה של המצוה, אינה פועלת אלא בתחום ה"חפצא" של המצוה. ואילו פעולת ה"הבאה" של התלמוד, חודרת היא לעצם הווייתו של ה"גברא". ועל כן השתמשו חכמים אצל מצוות, במושג הגרירה, מפני שהמושג הזה, אינו כולל בתוכו את עצמו של האדם, מה שאין כן לגבי תורה, שאצלה השתמשו במושג ה"הבאה". אשר פירושו של המושג הזה הוא שהתלמוד מביא אתו את האדם עד לתחום המעשה, מפני שעל ידי התלמוד יש כאן שינוי-מקום אצל הגברא, שכן התרוממו אצלו מאזני-הבחירה שלו, מנמוך לגבוה... וממילא, הבאת התלמוד לידי מעשה, נעשית היא בדרך שינוי כללי, במשקל מאזני-הבחירה של אותו אדם. ולפי הערך היא מוציאה אותו ממצב של "בוחר" ומכניסה אותו למצב של עושה טוב ב"טבע".

לעתיד לבוא, התורה תהיה חלק מגוף האדם, טבע האדם הוא עושה טוב. כך הוא התכלית הנרצה בלימוד התורה, שגופו יתקדש בקדושת התורה, גופו יהיה תורה. מתוך כך הוא יקיים מצוות כי כך ה' ציווה.

כוח לימוד התורה

"אם לא בריתי יומם ולילה חקות שמים וארץ לא שמת" (ירמיהו לג, כה). "כך הקב"ה אמר להם לישראל: בני, בראתי יצר הרע ובראתי לו תורה תבלין" (קידושין דף ל:). התורה ניתנה כמטרה בפני עצמה, לקיים את העולם. הקב"ה ברא יצר הרע כדי

שנתמודד, התרופה כנגדו היא בלימוד התורה. מי שלא לומד תורה, אין לו כוח להתמודד נגד היצר, הוא אנוס בחטאו! השראת השכינה בישראל היא בעשרים ושתים אלף, כל אחד שלומד תורה, אחרי יום שלם של עבודה, הולך לשיעור תורה, מקיים את העולם. מרבה השראת השכינה בעולם. מי יודע, כמה צרות נחסכים לנו בזכות לימוד התורה.

חשיבות והכרח התורה

אין לנו אפשרות לתאר, כמה היא השפעת לימוד התורה של כל יחיד ויחיד על הבריאה. כמה קיום מצוות כי כך הוא רצון ה', מקיים את הבריאה. עלינו להבין את האחריות המוטלת על כתפנו, כמה כל פעולה של חסד, כל לימוד תורה ועשיית מעשים טובים, עושה דברים עצומים בקיום העולם.

מבאר הדולה ומשקה (סגולות התורה, עמוד 365):

דור יוצאי מצרים ראה בעיניו את חשיבות התורה, שהרי כשבאו לקבל את התורה הראה להם הקב"ה את ההכרח שבקבלת התורה, וכי לא ייתכן שיתקיים העולם במידה ולא יסכימו לקבלה, וכמו שאמרו חז"ל (שבת דף פח.): "אמר חזקיה מאי דכתיב (תהלים עו, ט), "משמים השמעת דין ארץ יראה ושקטה", אם יראה למה שקטה, ואם שקטה למה יראה? אלא כתחילה יראה ולבסוף שקטה. ולמה יראה? כדריש לקיש, דאמר ריש לקיש: מאי דכתיב (בראשית א, לא): "ויהי ערב ויהי בקר יום הששי", ה"א יתירה למה לי? מלמד שהתנה הקב"ה עם מעשה בראשית, ואמר להם: אם ישראל מקבלים התורה, אתם מתקיימין. ואם לאו - אני מחזיר אתכם לתוהו ובוהו".

מי שראה בעיניו איך קיום העולמות כולם תלוי ועומד בהסכמתו לקבל את התורה, אינו יכול שלא לקבלה [וכמו שהאריך המהר"ל (הקדמה לאור חדש ותפארת ישראל, לב) שזהו גדר "כפה עליהם הר כגיגית" (שבת שם). שהראה להם את ההכרח שיקבלו את התורה, דאם לא כן יחרב העולם]. וכיוון שציווי הבורא "ושיננתם לבניך" הוא הוא הציווי "ובחרת בחיים" (דברים ל, יט), שהרי התורה היא החיים, אין כל טעם או סיבה לצוות את היודע את ערך התורה ומרגיש זאת בחושיו, ש"יבחר בחיים", שהרי בחירתו בתורה מוכרחת ועומדת. אמנם, סוף סוף כל אדם הוא בעל בחירה, ויכול הוא לקלקל מעשיו ולהשחית דרכו, אבל בשעה שהיו ישראל במדבר, תחת הנהגתו של משה רבינו, ורואים את הניסים בעיניהם, ומשיגים בחוש את גודל החובה ללמוד תורה - אין מקום לצוותם ללמוד, שכן אפילו אם לא יצוה אותם, ידבקו הם בתורה, מגודל השגתם וידיעתם עד היכן מגיע הכרח לימודה.

עם ישראל הוא עם סגולה, עם שמסגל את הבריאה, הבריאה קיימת מכוחו על ידי קיום התורה והמצוות. "אם בחקתי תלכו ואת מצותי תשמרו ועשיתם אתם. ונתתי גשמיכם בעתם ונתנה הארץ יכולה ועץ השדה יתן פריו. והשיג לכם דיש את בציר ובציר ישיג את זרע ואכלתם לחמכם לשבע וישבתם לבטח בארצכם. ונתתי שלום בארץ (ויקרא כו, ג-ו). כשמקיימים את התורה והמצוות, עמלים בתורה, העולם מתנהל כתיקונו. התורה משפיעה על הבריאה.

לכך המשנה בפאה (א, א) פותחת, "אלו דברים שאין להם שיעור הפאה והבכורים והראיון וגמילות חסדים ותלמוד תורה, אלו דברים שאדם אוכל פירותיהן בעולם הזה והקרן קיימת לו לעולם הבא כיבוד אב ואם וגמילות חסדים והבאת שלום בין אדם לחבירו ותלמוד תורה כנגד כולם". המשותף למצוות הנזכרות הוא, מצוות בין אדם לחבירו, שונה מהם מצוות תלמוד תורה שהיא מצווה שבין אדם למקום. בלימוד תורה כראוי, מקיימים את העולם, מקבלים שכר בעולם הזה, הרי היא כמצווה שבין אדם לחבירו.

בכוח התורה לעשות מהפך בבריאה

מוסיף ומבאר הרב שטיינמן (ימלא פי תהלתך תורה, עמוד 35):

בענין מי מריבה כתוב (במדבר כ, יב), "ויאמר ה' אל משה ואל אהרן יען לא האמנתם בי להקדישני לעיני בני ישראל לכן לא תביאו", והמפרשים האריכו לפרש מה הי' התביעה על משה, ונאמרו בזה הרבה פירושים, ואלו ואלו דברי אלקים אמת.

ובעיקר צריך ביאור מה דפירש רש"י שם "שאלו דברתם אל הסלע והוציא, הייתי מקודש לעיני העדה ואומרים מה סלע זה שאינו מדבר ואינו שומע ואינו צריך לפרנסה מקיים דבורו של מקום קל וחומר אנו", וצריך ביאור למה היה פחות קידוש שם שמים בזה שיצא מים על ידי הכאה ולא על ידי דיבור, וכי מצד הטבע יש נפקא מינא אם מדברים אל הסלע או מכים עליו, הרי כמו שלא יוצאים מים על ידי דיבור כך אינם יוצאים על ידי הכאה, ואם כן לכאורה יש אותו קידוש ה' במה שיצאו מים על ידי הכאה, דגם זה על כרחך בדרך נס, ואותו קל וחומר הם יכלו לעשות גם עכשיו, דהא אם אחד יכה על הסלע אפילו אלף הכאות וכי יצאו מים, ולמה היה נחשב נס יותר גדול אם הי' יוצא על ידי דיבור...

והנה בילקוט (תשסג) כתוב, "ודברתם אל הסלע", והכיתם לא נאמר, אמר ליה כשהנער קטן רבו מכהו ומלמדו כיון שהגדיל בדיבור הוא מיסרו, כך אמר הקב"ה למשה כשהיה סלע זה קטן הכית אותו שנאמר (שמות יז, ו) "והכית בצור", אבל עכשיו ודברתם אל הסלע, שנה עליו פרק אחד והוא מוציא מים מן הסלע", עד כאן לשונו.

והנה בפשוטו מבינים דאמר למשה שידבר אל הסלע שיתן מים, אבל למדרש זה מבואר שהציווי היה שישנה עליו פרק אחד, והנה האם הקב"ה היה צריך לומר למשה ללמוד, הא בודאי משה רבינו למד תמיד... ומה צריך לומר לו שילמוד שם. ואפשר לפרש שלא היה ציווי שילמוד תורה ליד הסלע, אלא הקב"ה אמר לו שאם רוצה שיצאו מים מהסלע שילמד שם תורה, וממילא לא עבר על ציווי ה', דהא לא נצטווה לדבר, אלא שאם ילמוד תורה על יד הסלע יצאו מים.

ולפי זה הטענה ד"לא האמנתם בי להקדישני" היה למה לא עשו שיבואו מים על ידי זכות התורה, דאף על פי שהקב"ה עושה ניסים על ידי צדיקים שמכוונים כוונות לשם שמים, אבל נס כזה שהיה בא בלי כוונות ויחודים אלא על ידי עצם לימוד התורה, היו רואים כמה גדול כוח התורה שגורם מהפך בבריאה וכולה בטלה כלפיו, דיוצא מים מהסלע על ידי לימוד התורה בלי להוסיף כלום, וקידוש ה' הזה הוא יותר גדול מכל קידוש ה' אחר...

נמצא שכל מה שאדם יכול לעשות יותר טוב ולא עשה יש עליו תביעה, ואף על פי שלא עבר עבירה ממש דלא ביטל עשה ממש, ואצל צדיקים כמשה רבינו תמיד יש תביעה כזאת, מאנשים רגילים תובעים על דברים כאלה רק בעידן ריתחא, אבל עם משה רבינו יש הנהגה אחרת ותמיד נתבע על כך, והתביעה עליו דאפילו דאי אפשר לומר שעבר על ציווי ה', אבל "למה לא האמנתם בי להקדישני", היה לך אפשרות לעשות יותר, ועל משה רבינו גם זה נחשב תביעה...

ועלינו לראות מה הכוח של לימוד התורה, דבשבילה כל הבריאה בטלה ואין טבע, מאבן היה יוצא מים בלי שום דבר, בכדי להראות שכח התורה כל כך גדול, דאם צריך לעשות משהו להראות שעושה בכוונות, זה כבר לא אותו דרגת קידוש ה', הדרגה הכי גדולה זה על ידי תורה. ואנחנו צריכים להתחזק עד כמה שבאפשרותנו, גם במה שלא מחויבים, אלא שאנחנו לא אוחזים עד כדי כך, ומכל מקום צריך לדעת מה זה גדלות התורה, דכל הבריאה כולה בטלה לגבי תורה, ומשה רבינו החסיר שלא לימד מספיק את כלל ישראל שכל הבריאה בטלה לגבי תורה שאז לא צריך כלום.

בשנת הארבעים, בעת שעם ישראל עתיד להיכנס לארץ המובטחת, היה אירוע משמעותי ומהותי לעתידו של עם ישראל. הקב"ה נתן לדור הבנים הזדמנות לעמוד בניסיון, "ולא היה מים לעדה ויקהלו על משה ועל אהרן", האם יקדשו שם שמים כראוי, ובכך יזכו להיכנס לארץ יחד עם משה רבינו. זו כניסה אחרת לגמרי, כניסה לארץ בדרגת לוחות ראשונות, הגמרא בעירובין (דף נד). אומרת "רב אחא בר יעקב אמר, אין כל אומה ולשון שולטת בהן, שנאמר (שמות לב, טז) "חירות" אל תיקרי חרות אלא חירות", בנתינת לוחות ראשונות עם ישראל היה בן חורין, חירות ממלאך המוות, חירות מיצר הרע, חירות משעבוד מלכות (כמבואר בבית הלוי דרושים דרוש יח). אם היה משה מדבר אל הסלע דברי תורה ובוזה מוציא מים, היו עם ישראל מבינים את ערכה של

התורה, היו זוכים ומתעלים, נכנסים לארץ עם משה רבינו. בונים את בית המקדש שאינו יכול להיחרב. וכיון שלא עמדו בניסיון, עם ישראל לא תפקד נכון, משה רבינו לא דיבר אל הסלע, לא זכינו והננו באלפיים שנות גלות עד לביאת גואל במהרה בימינו. האדם נצטווה ברמ"ח מצוות עשה ושס"ה מצוות לא תעשה, כנגד רמ"ח איברים ושס"ה גידים. התורה מקיימת את העולם. כפי השיעור שנשקיע בעסק התורה, כך נשנה את העולם, יהיו פחות מלחמות, לא יהיה רעב. לא יהיו צרות. שנזכה להגיע לצורת חיים טובה ונקיה יותר, ונשפיע רק טוב.